II. Коледни пѣсни и обичаи въ с. Доганъ-хисаръ, Дедеагачка кааза.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

Отъ една седмица напрѣдъ се съгласятъ 10—15 момци да коледуватъ и въ нѣкоя кѫща по редъ се събиратъ да изучатъ прѣдварително коледнитѣ пѣсни. Избранитѣ момци се казватъ *куле^{а}даше^{а}* и другиго вече не приематъ въ групата. Ако ли случайно или нарочно неизбранъ момъкъ влѣзе въ кѫщата, дѣто групата учи пѣснитѣ, поставятъ го на вратата да чува да не идватъ други. Такъвъ попадналъ чувачъ се казва *туражие^{а}*.

Срѣщу Коледа прѣзъ нощьта коледашитѣ се раздѣлятъ на двѣ чети и на всѣка си опрѣдѣлятъ кѫщитѣ въ селото, въ които ще пѣятъ. Слѣдъ това всѣка чета отива при черковнитѣ врата и изпѣва пѣсеньта:

Ста̀ни ни̇не^{а}, гуспуди̇не^{а},
Іо̀тури ни, іо̀тпе^{а}ни ни[1]),
Ни̇е^{а} нѐ сме^{а} гро̀зни[2]) о̀ра,
Ни̇е^{а} си сме^{а} куле^{а}да̀ше^{а},

Кулеᵃдашеᵃ, врйт' іулдашеᵃ.
Ку ни утòриш, зрàф да бъᵃдеᵃш,
Ку ни утòриш, пак сас зрàвеᵃ.

Слѣдъ това започватъ по редъ изъ кѫщитѣ, спиратъ се отвънъ при пѫтнитѣ врата и изпѣватъ сѫщата пѣсень. Домакинитѣ отварятъ вратата, и коледаритѣ влизатъ въ кѫщи. Ако въ сѣмейството има неженена мома, коледаритѣ изпѣватъ тая пѣсень:

Іубрàслу еᵃ еᵃднò дъᵃрву,
Еᵃднò дъᵃрву іàбал'чеᵃву
На мòмини рàвни дòреᵃ,
Іубрудйлу три іàбъᵃл'ки.
Дè замйна мàлку уфчèрчеᵃ,
Та замàна[3]) крйва гèга,
Та іудàри мàлка мумà,
Мàлкя мумà аф тèᵃнку кръᵃслеᵃ.
Іа мумà еᵃ уд'вйкнала
Нèините ᵃ дèвеᵃт' брàта,
Дèвеᵃт' брата братучèᵃда:
— Щу стуйтеᵃ, щу глèдатеᵃ,
Зажеᵃлитеᵃ[4]) пукрàй мòреᵃ,
Пукрàй мòреᵃ рàвну пòлеᵃ,
Та вàтитеᵃ мàлку уфчèрчеᵃ,
Сам гу мèнеᵃ дувеᵃдèтеᵃ,
Неᵃ кàрану, неᵃ бъᵃхтану,
Самà мумà шеᵃ гу бъᵃхтè
С' нèйнуту б'àлу лйцеᵃ,
Б'àлу лйцеᵃ, тèᵃнку кръᵃслеᵃ.

Ако пъкъ въ кѫщата има момъкъ — ергенъ, пѣятъ тая пѣсънь.

Стàни, стàни, брàйну леᵃ,
Стàду ти са расшèталу
Нис тралъᵃчки, бузалъᵃчки[5])
Нè бруèну, нè дувèну.
— Нèка въᵃрвй сйву стàду,
Упрèш въᵃрвй свеᵃатй Г'орги,
Сàб'а носи аф ръᵃкàта,
Та рассèᵃчеᵃ іàврум връᵃшеᵃ,
Та срадйха чалъᵃмàреᵃ[6]),
Издувйха сйву стàду,

Напрàи са сѝре^{а}не^{а}ту,
Раздàдуа пу кумшѝе^{а},
Пу кумшѝе^{а}, пу сирмàси.

Слѣдъ като излѣзатъ отъ една кѫща, додѣ стигнатъ другата, по пѫтьтъ пѣятъ слѣдната пѣсень:

Мѝл'ке^{а}, Мѝл'ке^{а}, г'узѐл' Мѝл'ке^{а},
Причỳла са г'узѐл' Мѝл'ке^{а}
Мѐ^{а}жду дѐве^{а}т' кадалъка,
Кадалъка, капалъка.
Дѐ е^{а} зачỳ іан праматàр,
Іан праматàр, баш бе^{а}зе^{а}рг'ан,
Тòй си мàйци іудрумòне^{а}:
— Мàле^{а}, мàле^{а}, стàру мàле^{а},
Кѝк ли, щỳ ли да стòриме^{а},
Г'узѐл' Мѝл'ке^{а} да зѐмиме^{а}.
— И туй ли òще^{а} да та ỳче^{а}:
Іòткупи ми дѐве^{а}т' ге^{а}мѝи,
Сѝчку тѐнко купрѝне^{а}ну,
Та ми пỳде^{а} аф гòрна маалà,
Та ми свѝкай мàлки мòми,
Мàлки мòми и не^{а}в'àсти,
Там ше^{а} пỳде^{а} г'узѐл' Мѝл'ке^{а}.

Отъ всѣка кѫща на коледашитѣ даряватъ орѣхи, бадеми, пари, сланина и особено за тѣхъ печени краваи. Хлѣбътъ и сиренето даватъ на гайдажията като прѣдварителна плата да свири на групата коледаши до Великденскитѣ заговѣзни, когато и дѣто го повикатъ. Останалитѣ събрани работи продаватъ, купуватъ си бравъ за ядене и на втория день на Коледа се събиратъ на другарска трапеза и се веселятъ.

Освѣнъ коледашитѣ и малкитѣ дѣца на Коледа отиватъ по кѫщитѣ и казватъ „у куле^{а}дѐ^{а}й, у куле^{а}дѐ^{а}й", и кѫщнитѣ ги даряватъ съ овощия и краваи.

Записани отъ К. Георгевъ Калояновъ, 1907 год.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки на нѣкои думи и форми въ народнитѣ умотворения.

[1]) **Ютпеᵃни,** гл. отъ глаголътъ пъна, запъна. *Ютпеᵃни*, отключи, махни запеналката на вратата, отвори ги.

[2]) **Грóзни (х)óра,** прил. лоши хора, хора съ зли намѣрения. *Грóзну вр'áмеᵃ*, значи лошо врѣме.

[3]) **Замáна,** гл. замахна. Придихателниятъ звукъ *х* изобщо въ Дованъ-хисарския говоръ липсва.

[4]) **Зáжеᵃлитеᵃ,** гл. тръгнете, обиходете извѣстно мѣсто. Тоя глаголъ крие и друго понятие едновремѣнно и въ пѣсеньта показва да обиколятъ посоченото мѣсто единъ видъ съ тѫга, съ униние.

[5]) **Тралѣчки, бузалѣчки,** сѫщ. умалително. Казватъ на малки росни полянки, покрити съ сочна млада трѣва.

[6]) **Чалъᵃмáр—еᵃ** сѫщ. турска дума, *чалъмъ* мѣсто, сгодно мѣсто. Означава кошара, ограда, дѣто се доятъ и нощуватъ овцетѣ.